

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2004 m. lapkričio 11 d.¹

I — Įvadas

II — Teisinis pagrindas

A — Sąjungos teisė

1. Šioje byloje pirmą kartą Teisingumo Teismo yra prašoma išaiškinti pagrindų sprendimą, priimtą pagal ES 31 straipsnį ir 34 straipsnio 2 dalies b punktą, būtent 2001 m. kovo 15 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose (toliau – pagrindų sprendimas)². *Tribunale di Firenze* (Italija) nori žinoti, ar pagal šį pagrindų sprendimą baudžiamosiose bylose dėl penkia-mečių vaikų kūno sužalojimų šie vaikai turi būti apklausti kaip liudytojai atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka, o ne per žodinį nagrinėjimą, nors Italijos baudžiamosio proceso teisės nuostatos nenumato tokios procedūros tokiems nusikaltimams.

2. Aiškinant pagrindų sprendimą esminė yra Sąjungos sutartis, iš dalies pakeista Amsterdamo sutartimi, nes pagrindų sprendimas buvo priimtas prieš įsigaliojant Nicos sutarčiai. ES 34 straipsnio 2 dalies b punktas nustato pagrindų sprendimų poveikį:

„<...> Pagrindų sprendimai valstybėms narėms yra privalomi siektinų rezultatų atžvilgiu, bet palieka nacionalinėms valdžios institucijoms galimybę pasirinkti jų įgyvendinimo formą ir būdus. Jie nėra tiesiogiai veikiantys“.

3. ES 35 straipsnis pagrindžia prejudicinio sprendimo procedūros taikymą teisės aktams, nurodytiems Sąjungos sutarties VI antraštinėje dalyje. Italija, remdamasi šiuo

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — OL I. 82, p. 1.

pagrindu, yra padariusi pareiškimą, kuris visiems Italijos teismams suteikia teisę kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

4. Pagrindų sprendimas apima keletą nuostatų, kurios gali turėti didelę reikšmę vaikų, kaip nukentėjusiųjų ir liudytojų, padėčiai baudžiamosiose bylose.

5. 2 straipsnis apskritai yra susijęs su pagarba nukentėjusiesiems ir jų pripažinimu:

„1. Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad nukentėjusiesiems priklausytų realus ir prideramas vaidmuo jos baudžiamosios teisės sistemoje. Ji ir toliau visai stengiasi užtikrinti, kad atliekant procesinius veiksmus nukentėjusieji būtų traktuojami su derama pagarba asmens orumui, ir pripažįsta nukentėjusiųjų teises ir teisėtus interesus, ypač susijusius su baudžiamosios bylos nagrinėjimu.

2. Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad nukentėjusieji, kurie yra ypač pažeidžiami, galėtų naudotis konkrečiai nustatyta tvarka, geriausiai atitinkančia jų padėtį.“

6. Pagrindų sprendimo 3 straipsnis kalba apie nukentėjusįjį kaip liudytoją:

„Kiekviena valstybė narė atliekant procesinius veiksmus garantuoja nukentėjusiesiems galimybę būti išklausiems ir duoti parodymus.

Kiekviena valstybė narė imasi atitinkamų priemonių siekdama užtikrinti, kad jos valdžios institucijos apklaustų nukentėjusiuosius tik tiek, kiek reikia baudžiamosios bylos nagrinėjimui.“

7. Valstybės narės privalo nustatyti specialias parodymų davimo procedūras pagal pagrindų sprendimo 8 straipsnio 4 dalyje numatytus kriterijus:

„4. Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad tais atvejais, kai nukentėjusiuosius, ypač labiausiai pažeidžiamus, reikia apsaugoti nuo parodymų davimo viešame teismo posėdyje padarinių, nukentėjusieji teismo sprendimu gali turėti teisę duoti parodymus tokiu būdu, kuris leis šį tikslą pasiekti bet kuriomis tinkamomis priemonėmis, suderinamomis su pagrindiniais teisiniais principais.“

B — Italijos teisė

8. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo informacija, pagal Italijos baudžiamojo proceso teisę žodinis nagrinėjimas yra svarbiausia proceso dalis. Iš principo įrodymai pateikiami nepažeidžiant rungtyniškumo ir šalių iniciatyva bei tiesiogiai prižiūrint teisėjui tik per žodinį nagrinėjimą. Tačiau taip pat buvo įvestas atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros institutas (*incidente probatorio*), leidžiantis rinkti įrodymus ankstesnėje stadijoje, kai šis rinkimas dėl įrodymų pobūdžio negali būti atidėtas iki žodinio nagrinėjimo. Taikyti šią procedūrą gali prašyti tiek kaltinanti, tiek gynybos šalis. Sprendimą dėl šio prašymo priima ikiteisminio tyrimo teisėjas, kuris, jei tenkina šį prašymą, nedelsiant nurodo rinkti įrodymus rungtyniškame procese, dalyvaujant šalims. Pagal atskirą išankstinio įrodymų rinkimo procedūrą gauti įrodymai turi visiškai tokią pačią įrodomąją galią kaip įrodymai, gauti per žodinį nagrinėjimą.

9. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo teigimu, įstatymų leidėjas specialiai ir išsamiai išvardija atvejus, kada gali būti leidžiama taikyti šį proceso būdą, nurodydamas įrodymų, kurie gali būti surinkti pagal atskirą išankstinio įrodymų rinkimo procedūrą, pobūdį arba faktinių aplinkybių ypatybes, pateisinančias atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros taikymą.

10. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nutarties matyti, kad Baudžiamojo proceso kodekso (*Codice di procedura penale*, toliau – BPK) 392 straipsnio 1 dalis, be kita ko, numato, kad parodymai gali būti gauti atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka, kai yra pagrindo manyti, kad liudytojo nebus galima apklausti žodinio nagrinėjimo metu dėl ligos ar dėl kitų svarbių priežasčių, arba kai dėl konkrečių ir specialių įrodymų yra pagrindo manyti, kad prieš liudytoją gali būti smurtaujama, jam grasinama, siūlomi ar žadami pinigai ar kitokia nauda, siekiant sukliudyti duoti parodymus arba siekiant melagingų parodymų. Net ir nesant minėtų pagrindų, tuo atveju, jeigu byla yra susijusi su seksualiniais ar seksualinio pobūdžio nusikaltimais, pagal vėliau priimtus teisės akto pakeitimus teisėjas gali nurodyti surinkti įrodymus atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros tvarka, apklausiant jaunesnius kaip šešiolikos metų liudytojus.

11. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad kai byla susijusi su seksualiniais ar seksualinio pobūdžio nusikaltimais ir parodymus duoda jaunesni kaip šešiolikos metų asmenys atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka pagal BPK 398 straipsnio 5a dalį, teismas, atsižvelgęs į nepilnamečio būklę, gali pasirinkti specialias įrodymų rinkimo ir protokolavimo formas, jeigu tai įmanoma ir būtina. Šios specialios procedūros formos sudaro galimybę žodiniam nagrinėjimui vykti ne teisme, o specialiose įstaigose arba net nepilnamečio namuose. Be to, visi parodymai turi būti

užfiksuoti garso ir vaizdo įrašymo priemonėmis.

III — Esmė ir prašymas priimti prejudicinį sprendimą

12. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nagrinėja baudžiamąją bylą prieš Maria Pupino, vaikų darželio auklėtoją, kaltinamą 2001 m. sausį ir vasarį taikius netinkamas drausmines priemones jos priežiūrai patikėtiems vaikams ir juos sužalojus.

13. Prokuratūra 2001 m. rugpjūčio mėn. paprašė atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros tvarka surinkti aštuonių 1996 m. gimusių vaikų, tiriamų nusikaltimų liudytojų ir nukentėjusiųjų, parodymus. Prokuratūra paaikšino, kad šie įrodymai negalėtų būti pakartoti teisminiuose ginčuose dėl liudytojų jauno amžiaus ir dėl to neišvengiamų jų psichologinės būsenos pakitimų bei galimų psichologinio slopinimo procesų. Be to, prokuratūra taip pat paprašė, kad įrodymai būtų surinkti pagal specialias taisykles, pagal kurias apklausa vyktų specialioje įstaigoje tokiomis sąlygomis, kurios apsaugotų vaikų

orumą, privataus gyvenimo ir ramybės poreikius, taip pat prireikus dėl faktinių aplinkybių keblumo ir sunkumo bei dėl su nukentėjusiųjų jaunu amžiumi susijusių sunkumų pasinaudojant vaikų psichologo eksperto pagalba.

14. Gynyba paprieštaravo šiam prašymui remdamasi tuo, kad tiriamų nusikaltimų atžvilgiu nėra numatyta tokios parodymų davimo formos.

15. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad, atsižvelgiant į anksčiau minėtas Italijos baudžiamojo proceso teisės nuostatas, prokuratūros prašymas yra atmestinas, nes atskira išankstinio įrodymų rinkimo procedūra, kaip išankstinis įrodymų rinkimo iki žodinio nagrinėjimo būdas, yra absoliučiai išimtinio pobūdžio procedūrinis mechanizmas, kuris negalėtų būti taikomas kitais atvejais, nei yra aiškiai nustatyta įstatymu.

16. Tačiau teismas mano, kad atskiros specialios išankstinio įrodymų rinkimo procedūros taikymo ribojimas, numatytas Italijos teisės nuostatų, pažeidžia pagrindų sprendimo 2, 3 ir 8 straipsnius. Nepilnametis pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalies prasme visuomet yra „labiausiai pažeidžiamas nukentėjusysis“. Todėl, neatsižvelgiant į atitinkamo baudžiamojo nusikaltimo pobūdį, turėtų būti taikomos leidžiančios juos apsaugoti ypatingos liudytojų apklausos taisyklės. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš pagrindų sprendimo

3 straipsnio daro išvadą, kad dėl psichologinės įtampos paprastai turi būti išvengta pakartotinės nukentėjusiųjų apklausos. Todėl dėl ypatingo nepilnamečio nukentėjusiojo pažeidžiamumo turi būti nukrypta nuo pagrindinės taisyklės, pagal kurią įrodymų galią turi tik per žodinį nagrinėjimą duoti parodymai. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš pagrindų sprendimo 8 straipsnio 4 dalies daro išvadą, kad teismas visada privalo turėti teisę nerinkti įrodymų per žodinį nagrinėjimą, jei jis gali turėti nukentėjusiam, kaip liudytojui, žalingų pasekmių.

17. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori išsiaiškinti, ar galima Italijos teisės aktus aiškinti atsižvelgiant į pagrindų sprendimą, jis prašo Teisingumo Teismo nustatyti, ar jo pasiūlytas pagrindų sprendimo 2 ir 3 straipsnių bei 8 straipsnio 4 dalies aiškinimas yra teisingas.

IV — Teisinis vertinimas

A — Dėl teisės pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą

18. Kaip pripažįsta visos šalys, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teis-

mas iš principo turi teisę pateikti Teisingumo Teismui klausimą dėl pagrindų sprendimų, nes Italija yra pasinaudojusi ES 35 straipsnio 3 dalies b punkte numatyta galimybe suteikti šią teisę visiems nacionaliniams teismams.

B — Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą

19. Prancūzijos ir Italijos vyriausybės, kaip ir tikriausiai netiesiogiai Švedijos vyriausybė, nurodė prieštaravimą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą, susijusį su tuo, kad Teisingumo Teismo atsakymas gali būti nesvarbus pagrindinei bylai išspręsti. Tačiau, Komisijos nuomone, pagrindų sprendimas įpareigoja nacionalinę teisę aiškinti atsižvelgiant į jį, todėl sprendžiant pagrindinę bylą turės būti atsižvelgta į Teisingumo Teismo pateiktą pagrindų sprendimo aiškinimą.

1. Dėl priimtinumą sąlygų

20. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką tik nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, gali įvertinti tai, ar būtina pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad

galėtų priimti savo sprendimą, ir dėl Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų tinkamumo. Todėl Teisingumo Teismas iš esmės turi priimti sprendimą dėl jam pateiktų prejudicinių klausimų, jeigu jie yra susiję su Bendrijos teisės aiškinimu³. Tačiau Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, kad išimtiniais atvejais, siekdamas įvertinti, ar byla jam teisinga, jis gali nagrinėti sąlygas, kuriomis nacionalinis teismas tą bylą perdavė. Atitinkamai nepriimtini yra tie prašymai dėl prejudicinio sprendimo, kurie akivaizdžiai nesusiję su pagrindinės bylos faktais ar dalyku⁴. Nors ši praktika buvo išplėtotą EB 234 straipsnio požiūriu, nėra jokio aiškaus pagrindo jos netaikyti prašymams priimti prejudicinį sprendimą pagal ES 35 straipsnį.

21. Prieštaravimai dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtimumo pagrįsti iš esmės nuomone, kad Teisingumo Teismo atsakymas gali būti nesvarbus pagrindinei bylai išspręsti. Tačiau nagrinėjamoje byloje prašymas priimti prejudicinį sprendimą gali būti reikšmingas pagrindinei bylai, jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, aiškindamas nagrinėjamas Italijos teisės nuostatas, iš esmės turi atsižvelgti į pagrindų sprendimo 2, 3 ir 8 straipsnius⁵. Vadinas, prašymas priimti prejudicinį

sprendimą yra priimtinas, jeigu nacionalinė teisė reikia arba galima aiškinti tik atsižvelgiant į pagrindų sprendimus (apie tai žr. 2 skyriuje), ir pagrindų sprendimą atitinkančių nagrinėjamų Italijos baudžiamojo proceso teisės nuostatų aiškinimo galimybė iš pat pradžių nėra neleistina (apie tai žr. 3 skyriuje).

2. Dėl pagrindų sprendimą atitinkančio aiškinimo

22. Graikijos ir Portugalijos vyriausybių bei Komisijos nuomone, pagrindų sprendimai taip pat įpareigoja atitinkamai aiškinti nacionalinę teisę. Su tuo nesutinka Švedijos vyriausybė, nes Sąjungos sutarties VI antraštinė dalis nustato tik tarpvyriausybinių valstybių narių bendradarbiavimą. Todėl priimti pagal ES 34 straipsnį teisės aktai yra tik tarptautinės viešosios teisės pobūdžio ir negali pagal Sąjungos teisę sukelti nacionaliniam teismui atitinkamo aiškinimo pareigos. Taip pat Italijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės išdėstė tokį požiūrį teismo posėdyje.

23. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką atitinkamo nacionalinės teisės aiškinimo pri-

3 — Žr. 1968 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Salgoil* (13/68, Rink. p. 679, 690); 1995 m. gruodžio 15 d. Sprendimą *Bosman* (C-415/93, Rink. p. I-4921, 59 punktą); 2000 m. liepos 13 d. Sprendimą *Idéal Tourisme* (C-36/99, Rink. p. I-6049, 20 punktą), 2000 m. rugsėjo 26 d. Sprendimą *Kachelmann* (C-322/98, Rink. p. I-7505, 17 punktą); 2001 m. kovo 13 d. Sprendimą *PreussenElektra* (C-379/98, Rink. p. I-2099, 38 punktą) ir 2004 m. kovo 25 d. Sprendimą *Ribaldi* (sujungtos bylos C-480/00, C-481/00, C-482/00, C-484/00, C-489/00, C-490/00, C-491/00, C-497/00, C-498/00, C-499/00, Rink. p. I-2943, 72 punktą).

4 — Žr. 1981 m. birželio 16 d. Sprendimą *Salonia* (126/80, Rink. p. 1563, 6 punktą) bei minėto sprendimo *Bosman* (nurodytas 3 išnašoje) 61 punktą; sprendimo *Idéal Tourisme* (nurodytas 3 išnašoje) 20 punktą; sprendimo *Kachelmann* (nurodytas 3 išnašoje) 17 punktą; sprendimo *PreussenElektra* (nurodytas 3 išnašoje) 39 punktą ir sprendimo *Ribaldi* (nurodytas 3 išnašoje) 72 punktą.

5 — Šia prasme žr. 1991 m. liepos 11 d. Sprendimą *Verholen ir kt.* (nuo C-87/90 iki C-89/90, Rink. p. I-3757, 13 punktą).

ncipo pagrindus galima apibendrinti taip: EB 249 straipsnio 3 dalis ir 10 straipsnis bei kiekviena konkreti direktyva įpareigoja valstybes nares, t. y. visas valdžios institucijas, įskaitant teismus, pasiekti šioje direktyvoje numatytą rezultatą, imantis visų bendro ar specialaus pobūdžio tinkamų priemonių šiam įpareigojimui įvykdyti. Tai reiškia, kad nacionalinis teismas, taikydamas nacionalinę teisę, nesvarbu, ar jos nuostatos priimtos prieš priimant direktyvą, ar po, ir aiškindamas šią teisę turi tai daryti kuo labiau atsižvelgdamas į direktyvos nuostatas ir tikslus, kad pasiektų ja siekiamą tikslą ir šitaip jos laikytusi⁶.

a) Dėl lojalumo Sąjungai pareigos

25. Italijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės pabrėžia, kad EB 10 straipsnį atitinkančios nuostatos Sąjungos teisėje nėra. Tačiau pagal Sąjungos teisę, kaip ir pagal Bendrijos teisę, valstybės narės ir institucijos yra susaistytos pareiga būti abipusiai lojalios.

24. Visos šios sąlygos pakankamai tinka ir pagrindų sprendimui. Nors EB 10 straipsniui nuostatų prasme identiško atitiktens Sąjungos teisėje nėra, valstybės narės yra įpareigosotos būti lojalios Sąjungai. ES 34 straipsnio 2 dalies b punktas, kiek tai susiję su nagrinėjamu klausimu, atitinka EB 249 straipsnio trečiąją pastraipą. Todėl įpareigojimai valstybėms narėms kyla ir iš pagrindų sprendimo, įskaitant pareigą aiškinti nacionalinę teisę atsižvelgiant į jį. Šias dvi idėjas toliau ir nagrinėsiu.

26. Tai išplaukia iš Sąjungos sutarties nuostatų bendro supratimo. ES 1 straipsnyje yra įtvirtintas Sąjungos sutarties tikslas pasiekti naują glaudesnę Europos tautų sąjungą, kurioje nuosekliai ir solidarai tvarkomi valstybių narių ir jų tautų santykiai, kūrimo etapą. Šis tikslas nėra pasiekiamas, jei valstybės narės ir Sąjungos institucijos nebendradarbiauja lojaliai ir laikydamosi teisės nuostatų. Taip pat sprendžiant iš pavadinimo – Nuostatos dėl policijos ir teismo *bendradarbiavimo* baudžiamosiose bylose – ir iš beveik visų straipsnių Sąjungos sutarties VI antraštinės dalies pagrindinis dalykas yra valstybių narių ir institucijų lojalus bendradarbiavimas.

27. Iš to matyti, kad EB 10 straipsnis įtvirtina savaime suprantamą principą, būtent vykdyti pareigas ir nesiimti žalingų priemonių. Šis

6 — Žr. 1990 m. lapkričio 13 d. Sprendimą *Marleasing* (C-106/89, Rink. p. I-4135, 8 punktas); 1993 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Wagner Miret* (C-334/92, Rink. p. I-6911, 20 punktas); 1994 m. liepos 14 d. Sprendimą *Facchini Dori* (C-91/92, Rink. p. I-3325, 26 punktas) ir 2003 m. gegužės 22 d. Sprendimą *Connect Austria* (C-462/99, Rink. p. I-5197, 38 punktas).

principas galioja ir Sąjungos teisėje nesant būtinybės jo aiškiai nurodyti.

būtinai turi būti vienodai aiškinamos. Vadovaujantis 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 31 straipsniu, tarptautinė sutartis aiškintina ne tik remiantis jos nuostatomis, bet ir atsižvelgiant į jos tikslus⁷.

b) Dėl ES 34 straipsnio 2 dalies b punkto

28. Taip pat pagrindų sprendimai pagal Sąjungos teisę savo struktūra didžia dalimi tapatūs direktyvoms Bendrijos teisėje. Pagal ES 34 straipsnio 2 dalies b punktą jie valstybėms narėms yra privalomi rezultatai, kuriuos reikia pasiekti, atžvilgiu, bet palieka nacionalinėms valdžios institucijoms galimybę pasirinkti jų įgyvendinimo formą ir būdus. Nors aiškiai yra nustatyta, kad pagrindų sprendimai nėra tiesiogiai taikomi, bent jau rezultato privalomas pobūdis atitinka EB 249 straipsnio trečiosios pastraipos nuostatas, kuriomis remdamasis ir dėl kitų priežasčių Teisingumo Teismas išplėtojo direktyvas atitinkančio nacionalinės teisės aiškinimo doktriną.

29. Tačiau Švedijos vyriausybės prieštaravimo esmė yra ta, kad, nepaisant panašios formuluotės, ES 34 straipsnio 2 dalies b punktu nebūdingas panašus į EB 249 straipsnio trečiosios pastraipos teisinis poveikis. Šiuo požiūriu, ypač kiek tai susiję su Europos ekonomine erdve, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog susitarimo nuostatų ir atitinkamų Bendrijos nuostatų žodinis atitikimas nereiškia, kad jos abi

30. Kaip ir Europos bendrijos steigimo sutartis⁸ arba Europos ekonominės erdvės susitarimas, Europos Sąjungos sutartis yra tarptautinės teisinės prigimties sutartis. Nuo Europos bendrijos steigimo sutarties ji skiriasi mažesne integracijos apimtimi, o nuo EEE susitarimo – pirmiausia tikslais.

31. Mažesnę Europos Sąjungos sutarties integracijos apimtį atskleidžia pagrindų sprendimo apibrėžimas, kuris atmeta tiesioginį taikymą. Taip pat Teisingumo Teismo kompetencija pagal ES 35 straipsnį yra apribota, palyginti su Bendrijos teise. Jo materialiosios kontrolės kompetencija 5 dalyje aiškiai nenumatyta, kiek tai susiję su valstybės narės policijos ar kitų teisės saugos tarnybų atliktų operacijų teisėtumu, adekva-

7 — Žr. 1991 m. gruodžio 14 d. Nuomonę 1/91 EEE I (Rink. p. I-6079, 14 punktas), taip pat 1993 m. liepos 1 d. Sprendimą *Metalsa* (C-312/91, Rink. p. I-3751, 12 punktas); 1999 m. kovo 2 d. Sprendimą *Eddline El-Yassini* (C-416/96, Rink. p. I-1209, 47 punktas) ir 2001 m. lapkričio 20 d. Sprendimą *Jany ir kt.* (C-268/99, Rink. p. I-8615, 35 punktas).

8 — Žr. 1963 m. vasario 5 d. Sprendimą *Van Gend & Loos* (26/62, Rink. p. 3, 24) ir 1964 m. liepos 15 d. Sprendimą *Costa* (6/64, Rink. p. 1141, p. 1158).

tumu arba valstybių narių joms priklausančių pareigų palaikyti viešąją tvarką bei užtikrinti vidaus saugumą vykdymu. Prejudicinio sprendimo teikimo procedūra galima, tik jeigu suinteresuotoji valstybė narė yra aiškiai tokią galimybę pasirinkusi „opt-in“, o Komisija nevykdo procedūros dėl įsipareigojimų neįvykdymo. Be to, Komisijos pasiūlymas nėra būtinas Tarybos sprendimui priimti, nes jis gali būti priimtas ir valstybių narių iniciatyva. Pagal ES 34 straipsnio 2 dalį Taryba sprendžia ne balsų dauguma, o iš esmės vienbalsiai. Galiausiai pagal ES 39 straipsnį Parlamentas atlieka tik konsultacijų funkciją.

bendrą suvereniteto vykdymą, atliekamą Sąjungos. Be to, ES 3 straipsnio 1 dalis įpareigoja Sąjungą laikytis *acquis communautaire* bei ją plėtoti¹¹.

33. „Glaudesnio bendradarbiavimo“ formuluote išreikštas augančios integracijos lygis taip pat iliustruoja Sąjungos sutarties, kuri po jos sudarymo Mastrichto sutartimi pagal Amsterdamo bei Nicos sutartis vis labiau artėjo prie Bendrijos teisės priemonių ir Konstitucine sutartimi visiškai turėtų susilieti su Bendrijos teise, raidą.

32. Kitaip nei EEE susitarimas, kuris susijęs tik su laisvosios prekybos ir konkurencijos taisyklių taikymu prekybiniais ir ekonominiams santykiams tarp sutarties šalių⁹, bet nenumato suverenų teisų perleidimo šiuo susitarimu įsteigtoms tarpvyriausybiniams institucijoms¹⁰, Sąjungos sutartis, kaip nustato 1 straipsnio antroji pastraipa, žymi naują glaudesnės Europos tautų sąjungos kūrimo etapą. Dėl to ši sutartis papildo Bendrijos veiklą kitomis politikos sritimis ir bendradarbiavimo formomis. Sąvoka *politikos* reiškia, kad Sąjungos sutartis, – priešingai Švedijos vyriausybės nuomonei, apima ne tik tarpvyriausybinių bendradarbiavimą, bet ir

34. Galiausiai pagrindų sprendimas savo apibrėžimu labai priartėja prie direktyvos, ir ES 34 straipsnio 2 dalies b punktas aiškina- mas lygiai taip pat, kaip ir EB 249 straipsnio trečioji pastraipa, nes šios nuostatos turinio požiūriu yra identiškos.

35. Tačiau Teismo posėdyje Jungtinės Karalystės vyriausybė prieštaravo, nes teisės aktų

11 – Bendrijos *acquis communautaire* perleidimą Sąjungos teisei iliustruoja 2003 m. vasario 11 d. Sprendimas *Gözütök ir Brügger* (sujungtos bylos C-187/01 ir C-385/01, Rink. p. I-1345, 45 punktas), kur veiksmingumo aiškinimo principas buvo taikomas Konvencijos dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo, sudaryto tarp Benilukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių, dėl laisvės ir saugos sienų kontrolės panaikinimo įgyvendinimo atžvilgiu (OL L 239, p. 19).

9 – Žr. Nuomonės 1/91 (nurodytos 7 išnašoje) 15 punktą.

10 – Ten pat, 20 punktas.

ES 34 straipsnio atžvilgiu, – priešingai Bendrijos teisei¹², – nėra išsamios teisinių teisės gynimo priemonių sistemos ir procedūros, užtikrinančios institucijų veiksmų teisėtumo kontrolę. Šie aktai gali būti tikrinami tik pateikiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jeigu suinteresuotoji valstybė narė yra pripažinusi Teisingumo Teismo jurisdikciją priimti prejudicinį sprendimą pagal ES 35 straipsnį. Taip pat asmenys neturi galimybės pateikti tiesioginio ieškinio. Italijos vyriausybė laikėsi panašios nuomonės. Prieštaraujant tokiai nuomonei, reikėtų pasakyti, jog atitinkamai aiškinant nesukuriamos naujos taisyklės, bet preziumuojama, kad jau yra taisyklės, kurios, kiek leidžia nacionalinė teisė, aiškinamos atsižvelgiant į pagrindų sprendimą. Galiausiai teisinės apsaugos būtų siekiama nacionalinės teisės nuostatų, aiškinamų pagal Bendrijos teisę, atžvilgiu.

c) Tarpinė išvada

36. Apibendrinant reikia pasakyti, kad iš ES 34 straipsnio 2 dalies b punkto ir lojalumo Sąjungai principo išplaukia tai, kad kiekvienas pagrindų sprendimas įpareigoja naciona-

linius teismus aiškinti nacionalinę teisę – nesvarbu, ar teisės nuostatos priimtos prieš priimant pagrindų sprendimą, ar vėliau, – kuo labiau atsižvelgiant į pagrindų sprendimo nuostatas ir tikslus, kad būtų pasiektas pagrindų sprendimu siekiamas tikslas.

37. Net jeigu reiktų pritarti Švedijos vyriausybei dėl pagrindų sprendimo priskyrimo tarptautinei teisei, nacionalinė teisė bent turėtų būti aiškinama remiantis pagrindų sprendimu, nes pagrindų sprendimas, net kaip tarptautinės teisės aktas, būtų privalomas valstybėms narėms. Todėl, – kaip Jungtinės Karalystės vyriausybė argumentavo teismo posėdyje, nors pagrindų sprendimas ir yra tik tarptautinio teisinio pobūdžio, visos valstybių narių valdžios institucijos, įskaitant teismus, savo veikloje privalo kuo labiau atsižvelgti į šį įpareigojimą. Tiesa, Jungtinės Karalystės vyriausybė kartu nurodė, kad šiai nacionalinės teisės aiškinimo, atsižvelgiant į pagrindų sprendimą, formai negali būti priskirta Bendrijos teisei būdinga viršenybė, ir dėl to galbūt pagal nacionalinę teisę jos reikės atsisakyti kitų aiškinimo formų naudai. Tačiau neatmestina tai, kad Teisingumo Teismo atsakymas yra naudingas aiškinant nacionalinės teisės aktus, perkeliančius pagrindų sprendimą.

3. Dėl pagrindų sprendimą atitinkančio nacionalinės teisės aiškinimo galimybės pagrindinėje byloje

38. Net jei yra pareiga aiškinti nacionalinę teisę pagal pagrindų sprendimą, prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinas

12 – Žr. 2002 m. liepos 25 d. Sprendimą *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą* (C-50/00 P, Rink. p. I-6677, 40 punktas).

preziuruoja tai, kad ši pareiga konkrečioje pagrindinėje byloje yra nereikšminga akivaizdžiai ne dėl to, kad nacionalinės teisės aiškinimas, remiantis pagrindų sprendimu, būtų negalimas.

39. Šiuo požiūriu Italijos ir Prancūzijos vyriausybės prieštaravo, kad nagrinėjamoje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo siekiamas rezultatas neįmanomas dėl prieštaraujančių Italijos teisės nuostatų. Dėl šio prieštaravimo reikia pripažinti, kad nacionalinės teisės aiškinimas pagal pagrindų sprendimą yra galimas tik tiek, kiek nacionalinė teisė numato tokio aiškinimo galimybę. Tai išreiškia sąlyga „kuo labiau“, kurią naudoja Teisingumo Teismas¹³. Nors Sąjungos teisės nuostatų siekiami tikslai reikalauja pirmumo kitų aiškinimo metodų atžvilgiu, jie negali sukelti tokių padarinių, kurių aiškinimo būdų negali būti pasiekta pagal nacionalinę teisę¹⁴. Tik nacionaliniai teismai gali galutinai nuspręsti, kiek nacionalinė teisė tai leidžia¹⁵.

40. Tačiau šioje byloje nėra aišku, kad nacionalinės teisės aiškinimas nebūtų gali-

mas remiantis pagrindų sprendimu ir kad dėl to Teisingumo Teismo atsakymas nacionaliniam teismui būtų visiškai nereikšmingas. Italijos vyriausybė pati nurodė galimą teisinį pagrindą nepilnamečių nukentėjusiųjų apklausai specialios apsaugos sąlygomis per teisminius ginčus¹⁶, kurio nenurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros atžvilgiu taip pat neatrodo, jog neįmanoma BPK 392 straipsnio 1 dalyje numatytą sąvoką „kitos svarbios priežastys“ aiškinti taip, kad ji, kaip kitą priežastį, apima gebėjimo atsiminti sunkumus ir psichinę įtampą, patiriamą vaikų juos apklausiant per teisminius ginčus ir todėl suteikia atskirai išankstinio įrodymų rinkimo procedūrai kitą nei BPK 392 straipsnio 1 dalies a punkte numatytą teisinį pagrindą. Beje, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nepaisant jo preziumuojamo pagrindų sprendimo pažeidimo, taip pat nurodo galimybę aiškinti nacionalinę teisę pagal pagrindų sprendimą. Nors prašymas priimti prejudicinį sprendimą šiuo atžvilgiu yra prieštaringas, abejoti šiuo vertinimu nėra Teisingumo Teismo užduotis.

41. Priešingai Prancūzijos, Graikijos ir Nyderlandų vyriausybių nuomonei, įpareigojimas aiškinti nacionalinę teisę pagal pagrindų sprendimus baudžiamojo proceso teisės srityje nėra saistomas specialiais ribojimais pagal Sąjungos teisę, paneigiančiais prašymo priimti prejudicinį sprendimą tinkamumą.

13 — Žr. nuorodas 6 išnašoje.

14 — Žr. 1984 m. balandžio 10 d. Sprendimą *Vou Colson ir Kamann* (14/83, Rink. p. 1891, 25 punktas) ir sprendimą *Wagner Miret* (minėtas 6 išnašoje, 22 punktas). Priešingai, žr. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvados byloje, kurioje buvo priimtas 2001 m. balandžio 27 d. Sprendimas *Pfeifer* (sujungtos bylos nuo C-397/01 iki C-403/01, Rink. p. I-8835, p. I-8839 ir I-8859) 24 punktą. Taip pat žr. sprendimo 116 punktą.

15 — Žr. 2004 m. sausio 7 d. Sprendimą *X* (C-60/02, Rink. p. I-651, 58 punktas).

16 — Italijos vyriausybės pastabos, p. 5.

Tiesa, kad reikia atsižvelgti į taisyklę, jog nusikaltimai ir baudmės numatomi tik įstatymu (*nullum crimen, nulla poena sine lege (scripta)*)¹⁷ 18. Ši taisyklė priskirtina bendriešioms teisės principams, kurie yra bendri valstybių narių konstitucinėms tradicijoms. Ji įtvirtinta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 7 straipsnyje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto¹⁹ 15 straipsnio 1 dalies 1 sakinyje bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 49 straipsnio 1 dalies 1 sakinyje. Šiuo atveju kalbama apie teisinio saugumo principo specialų nustatymą materialinėje baudžiamojoje teisėje.

42. Tačiau nagrinėjama byla susijusi ne su materialine baudžiamąja teise, o su baudžiamojo proceso teise. Šiuo atveju nagrinėjami ne baudžiamosios teisinės atsakomybės nustatymo ar jos sugriežtinimo klausimai,

o vertinamas teismo procesas, kurio metu priimamas nuosprendis. Todėl taikytinas ne *nulla poena sine lege*, bet teisingo proceso principas, kurį aptarsiu toliau.

43. Nacionalinės teisės aiškinimui pagal pagrindų sprendimą neužkerta kelio tai, kad nagrinėjami incidentai yra įvykę prieš priimančią pagrindų sprendimą. Remiantis nusistovėjusia teismo praktika, procesinės normos paprastai taikomos visiems jų įsigaliojimo metu nagrinėjamiems teisiniams ginčams²⁰.

44. Galiausiai nagrinėjamoje byloje Italijos teisės aiškinimas pagal pagrindų sprendimą nėra aiškiai atmestinas. Vadinas, prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

C — Dėl pagrindų sprendimo aiškinimo

45. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar pagrindų sprendimo 2, 3 ir 8 straipsniai įpareigoja atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka

17 — Generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje, kurioje buvo priimtas 1996 m. birželio 18 d. Sprendimas X (sujungtos bylos C-74/95 ir C-129/95, Rink. p. I-6609, I-6612, 43 punktas) ir generalinio advokato F. G. Jacobs išvada byloje, kurioje buvo priimtas 1996 m. spalio 24 d. Sprendimas *Tombesi ir kt.* (sujungtos bylos C-304/94, C-330/94, C-342/94 ir C-224/95, Rink. p. I-3564, 37 punktas).

18 — Žr. 1996 m. gruodžio 12 d. Sprendimą X (minėtas 17 išnašoje, 24 ir kt. punktai), nurodantį Europos žmogaus teisių teismo sprendimus: 1993 m. gegužės 25 d. Sprendimą *Kokkinakis* (A serija, Nr. 260-A, 52 punktas) ir 1995 m. lapkričio 22 d. Sprendimą *S. W. prieš Jungtinę Karalystę ir C. R. prieš Jungtinę Karalystę* (A serija, Nr. 335-B, 35 punktas ir Nr. 335-C, 33 punktas). Taip pat žr. 1984 m. liepos 10 d. Sprendimą *Kirk* (63/83, Rink. p. 2689, 22 punktas); 1987 m. spalio 8 d. Sprendimą *Kolpinghuis Nijmegen* (80/86, Rink. p. 3969, 13 punktas); 1996 m. rugsėjo 26 d. Sprendimą *Arcaro* (C-168/95, Rink. p. I-4705, 42 punktas) ir sprendimą X (minėtas 15 išnašoje, 61 ir paskesni punktai). Taip pat žr. mano 2004 m. birželio 10 d. Išvadą byloje *Niselli* (C-457/02, Rink. p. I-10853, p. I-10855, 53 ir paskesni punktai) ir 2004 m. spalio 14 d. Išvadą byloje *Berlusconi ir kt.* (C-387/02, C-391/02 ir C-403/02, Rink. p. I-3565, p. I-3568, 140 ir paskesni punktai).

19 — Atviras pasirašyti nuo 1966 m. gruodžio 19 dienos (*UN Treaty Series*, 999 t., p. 171).

20 — 1981 m. lapkričio 12 d. Sprendimas *Salumi ir kt.* (sujungtos bylos nuo 212/80 iki 217/80, Rink. p. 735, 9 punktas); 1993 m. liepos 6 d. Sprendimas *CT Control (Rotterdam)* ir *JCT Benelux prieš Komisiją* (sujungtos bylos C-121/91 ir C-122/91, Rink. p. I-3873, 22 punktas); 1999 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *De Haan* (C-61/98, Rink. p. I-5003, 13 ir 14 punktai) bei 2004 m. liepos 1 d. Sprendimas *Tsapalos* (sujungtos bylos C-361/02 ir C-362/02, Rink. p. I-6405, 19 punktas).

vaikams tinkamu būdu apklausti aštuonis penkiamečius vaikus kaip liudytojus dėl spėjamo fizinio žiauraus elgesio, kurio aukomis jie tapo. Šio teismo nuomone, derėtų būgštauti, kad, viena vertus, dėl psichologinio vaikų vystymosi jų gebėjimas atsiminti nusikaltimą pablogės, ir, kita vertus, kad parodymų davimas per (vėliau įvyksiantį) teisminį nagrinėjimą galėtų turėti neigiamų psichologinių padarinių vaikams.

47. Todėl toliau reikia patikrinti, ar šiuo atveju aptariamai vaikai gali būti laikomi ypač pažeidžiamais nukentėjusiais. Jei taip, toliau reikia patikrinti, ar siekiama atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka yra labiausiai jų padėtį atitinkantis elgesys, ypač garantuojantis jų, kaip liudytojų, efektyvų dalyvavimą procesiniuose veiksmuose.

1) Dėl pagrindų sprendimo teisinio pagrindo

46. Pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalis, 3 straipsnis ir 8 straipsnio 4 dalis galėtų būti tokio įpareigojimo teisinis pagrindas. Pagal pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalį nukentėjusieji, kurie yra ypač pažeidžiami, turi naudotis konkrečiai nustatyta tvarka, geriausiai atitinkančia jų padėtį. 8 straipsnio 4 dalis konkretina šį įpareigojimą. Jis reikalauja, kad tais atvejais, kai nukentėjusiuosius, ypač labiausiai pažeidžiamus, reikia apsaugoti nuo parodymų davimo viešame teismo posėdyje padarinių, nukentėjusieji teismo sprendimu gali turėti teisę duoti parodymus tokiu būdu, kuris leis šį tikslą pasiekti bet kuriomis tinkamomis priemonėmis, suderinamomis su pagrindiniais teisiniais principais. Pagal 3 straipsnį valstybės narės, atlikdamos procesinius veiksmus, garantuoja nukentėjusiesiems galimybę būti išklaustytiems ir duoti parodymus. Todėl valstybės narės imasi atitinkamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad jų valdžios institucijos apklaustų nukentėjusiuosius tik tiek, kiek reikia baudžiamajai bylai nagrinėti.

48. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas su tuo susijusio klausimo neiškeldavo, prieš pradėdamas aiškintis minėtas nuostatas reikia padaryti pastabą apie tai, ar apskritai joms pagrįsti buvo pasirinktas teisėtas teisinis pagrindas. Kaip tik teisės aktų, priimtų pagal ES 34 straipsnį, atžvilgiu ypatingas dėmesys skiriamas abejonoms dėl teisėtumo, ypač – kaip yra pabrėžusi Jungtinės Karalystės vyriausybė – dėl to, kad yra ribotos teisinės teisės gynimo priemonės šių teisės aktų atžvilgiu²¹. Nors tiesa, kad preziumuojama, jog teisės aktas teisėtas ir sukelia teisinį poveikį tol, kol jis nėra atšauktas, panaikintas, paskelbtas negaliojančiu patenkinus ieškinį dėl panaikinimo arba remiantis prašymu priimti prejudicinį sprendimą ar nagrinėjant atskirus procesinius teisėtumo klausimus. Tačiau šis principas netaikomas teisės aktams su esminiais trūkumais, kurių rimtumas yra akivaizdus ir kurių negalima toleruoti. Tokie teisės aktai

21 – Žr. 35 punktą.

pagal teisę yra laikomi neegzistuojančiais (*inexistent*)²². Todėl bet kuriuo atveju kilus didelėms abejonėms prejudicinių sprendimų procedūroje Teisingumo Teismas yra įpareigotas *ex officio* tikrinti aiškinamų teisės nuostatų teisėtumą, nes aiškinimas yra prasmingas tik tuomet, jeigu aiškinamos teisės nuostatos yra galiojančios.

49. Iš pirmo žvilgsnio galima būtų abejojti tuo, kad ES 31 straipsnis ir 34 straipsnio 2 dalies b punktas yra pakankamas teisinis pagrindas aiškinamoms teisės nuostatoms. ES 34 straipsnio 2 dalies b punktas apibrėžia pagrindų sprendimą tik kaip leistiną veiklos formą. Todėl tik ES 31 straipsnis gali būti aiškintinų teisės nuostatų teisinis pagrindas. Pagal šį straipsnį bendrą veiklą, susijusią su teisminiu bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose, sudaro įvairios – nuo a iki e punktuose išvardytos – sritys, prie kurių nukentėjusiųjų apsauga gali būti tik netiesiogiai priskirta. Nukentėjusiųjų apsauga nepatenka nei į bendradarbiavimo, susijusio su teismo procesais ir sprendimų vykdymu, lengvinimą ir spartinimą (a punktas), nei į ekstradicijos lengvinimą (b punktas), jurisdikcijos kolizijų šalinimą (d punktas) ar tam tikrų nusikaltimų sudėties derinimą (e punktas). Tik valstybėse narėse taikomų teisės normų suderinamumo užtikrinimas tokiu mastu, koks gali būti reikalingas tokiam bendradarbiavimui gerinti (c punktas), galėtų apimti nukentėjusiųjų apsaugą. Tačiau bendri nukentėjusiųjų ap-

saugos standartai nėra būtinais reikalingi bendradarbiavimui gerinti.

50. Tačiau aiškiai išvardytų bendros veiklos sričių sąrašas nėra išsamus, o tai aiškiausiai matyti iš prancūziško teksto pirmo sakinio. Jame naudojama ne formuluotė „sudaro“, bet „*visé entre autres*“. Todėl konkrečios politikos sritys apibūdina tik potencialias reguliavimo sritis, šitaip griežtai neapribodamos Sąjungos kompetencijos. Ši kompetencija nustatoma atsižvelgiant į policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose bendruosius tikslus, įtvirtintus ES 29 straipsnyje. Pagal šį straipsnį pagrindinis tikslas yra suteikti piliečiams aukšto lygio saugumą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, kurį pasiekti ypač turi padėti geresnis teisminis bendradarbiavimas.

51. Piliečių, kurie, nepaisant pastangų užtikrinti jų saugumą, tapo nukentėjusiais nuo nusikaltimų, apsauga šioje srityje tikrai nusipelno svarbios vietos. Kartu bendri nukentėjusiųjų apsaugos standartai, susiję su parodymų davimu baudžiamajame procese, taip pat gali skatinti teisminių institucijų bendradarbiavimą, nes jos garantuoja parodymų panaudojimą visose valstybėse narėse. Galiausiai reikalavimas balsuoti vienbalsiai Tarybai priimančią pagrindų sprendimą garantuoja tai, kad nė viena valstybė narė be savo sutikimo nebus jo įpareigota.

22 – Žr. 2004 m. spalio 5 d. Sprendimą *Komisija prieš Graikiją (Ouzo)* (C-475/01, Rink. p. I-8923, 18 ir paskešni punktai).

52. Vadinasī, nepaisant iš pirmo žvilgsnio kilusių neaiškumų dėl aiškinamų teisės nuostatų teisinio pagrindo, šioje byloje negalima tiesiog manyti, kad šios nuostatos negali būti pagrįstos Sąjungos įgaliojimais priimti teisės aktus. Tokios nuostatos laikėsi Prancūzijos ir Nyderlandų vyriausybės bei Komisija klausinėjamos teismo posėdyje. Vadinasī, atsakymas į prejudicinį klausimą, remiantis aiškinamos teisės nuostatų neegzistavimo pagrindu, nėra beprasmiškas.

2) Dėl ypatingo vaikų pažeidžiamumo

53. Komisija, kaip ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, laikosi nuostatos, kad iš esmės vaikai yra ypač pažeidžiami nukentėjusieji. Komisija pirmiausia remiasi 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis²³ penkta konstatuojamąja dalimi, pagal kurią vaikai yra labiau pažeidžiami, todėl jiems kyla didesnis pavojus tapti prekybos žmonėmis aukomis. Kita vertus, Prancūzijos vyriausybės nuomone, esamas pažeidžiamumas turi būti vertinamas visų konkrečios bylos aplinkybių atžvilgiu. Tai reiškia, kad turi būti atsižvelgta ne tik į nukentėjusiųjų amžių ir nusikaltimo pobūdį, bet ir į kitas aplinkybes.

54. Pagrindų sprendimas neapibrėžia, kurie nukentėjusieji yra ypač pažeidžiami. Jame net neužsimenama apie tai, kad vaikai ypač pažeidžiami. Tokios nuorodos buvo pateiktos Portugalijos pasiūlyme, kur 2 straipsnio 2 dalyje ir 8 straipsnio 4 dalyje amžius aiškiai nurodytas kaip ypatingo pažeidžiamumo pagrindas²⁴. Parlamentas aiškiai reikalavo, kad 3 straipsnyje būtų kreipiamas ypatingas dėmesys į vaikus²⁵.

55. Atsisakymas atitinkamai konkretinti ypač pažeidžiamus nukentėjusiuosius yra paaiškinamas tuo, kad ypatingas pažeidžiamumas gali būti grindžiamas daugybe priežasčių, kurias būtų sunku suformuluoti apibrėžime. Tai pabrėžiama dokumentuose, pagrindžiančiuose pastangas kurti Europos nukentėjusiųjų apsaugos sistemą. Pagrindų sprendimo antroje konstatuojamoje dalyje minimame 1999 m. Komisijos komunikate²⁶ nagrinėjama išskirtinai tik Sąjungos piliečių, kurie kitose valstybėse narėse tampa nukentėjusiais nuo nusikaltimų, padėtis. Šiuo požiūriu Komisija taip pat mini galimybę palengvinti jų dalyvavimą baudžiamosios bylos nagrinėjime kitoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, pasinaudojant vaizdo konferen-

24 — Portugalijos Respublikos iniciatyva apie pagrindų sprendimo dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose priėmimą (OL C 243, p. 4 ir paskesni).

25 — 2000 m. gruodžio 12 d. Teisėkūros rezoliucija (OL C 236, p. 61 ir paskesni), pakeitimo pasiūlymai Nr. 13 ir 25, taip pat žr. parlamentarės Carmen Cerdeira Morterero 2000 m. lapkričio 24 d. Pranešimą Nr. A5-0355/2000, p. 11 ir paskesni bei 17.

26 — Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui ir Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui Nukentėjusieji nuo nusikaltimų Europos Sąjungoje – standartų ir priemonių analizė, KOM/99/349, galutinis.

cija arba apklausa telefonu²⁷. Panašios priemonės yra numatytos ir ankstesnėje Tarybos rezoliucijoje, kuri skirta liudytojų apsaugai nuo tiesioginės ir netiesioginės grasinimo formos, prievartos ar įbauginimo, ypač kai tai susiję su organizuotu nusikalstamumu²⁸. Pagrindų sprendimo trečioje konstatuojamoje dalyje minimų Tamperėje posėdžiavusių Europos Vadovų Tarybos išvadose nukentėjusiųjų apsauga minima tik jų teisės į teisingumą požiūriu²⁹. Europos Tarybos rekomendacija, minima Portugalijos vyriausybės pagrindų sprendimo pasiūlyme, yra bendrai susijusi su pagarba nukentėjusiesiems ir jų orumui baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu³⁰ bei su ypatingu nukentėjusiųjų nuo organizuoto nusikalstamumo apsaugos poreikiu³¹. Vaikų klausimu yra minimas tik tėvų ar globėjų dalyvavimas per jų apklausą³².

Čiui. Visų Sąjungos valstybių narių ratifikuota Vaiko teisių konvencija³³ konkretina šį įpareigojimą apsaugoti. Konkrečiai kalbant, pagal 3 straipsnio 1 dalį daugiausia dėmesio turi būti skiriama vaiko gerovei. 39 straipsnio 1 dalis įpareigoja sutarties šalis imtis visų reikiamų priemonių, kad padėtų fiziškai ir psichologiškai vaikui, tapusiam bet kokio nesirūpinimo, piktnaudžiavimo ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio auka.

56. Vis dėlto beveik visos valstybės narės tarptautiniu lygiu pripažįsta ypatingos apsaugos vaikams reikalingumą. Pagal Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 25 straipsnio 2 dalies 1 sakinį vaikai turi teisę į ypatingą globą ir rėmimą. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 24 straipsnio 1 dalis skelbia vaiko teisę į tokias valstybės apsaugos priemones, kurių jam reikia kaip nepilname-

57. Atitinkamai taip pat Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnis garantuoja vaikų teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą. Visuose valstybės institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujama vaiko interesais.

58. Kadangi remiantis tuo, kas pasakyta, iš esmės vaikams ypač reikalinga apsauga, tai paprastai jie taip pat laikomi ypač pažeidžiamais, kai nukenčia nuo nusikaltimų. Šioje byloje nėra jokių akivaizdžių priešasčių kitaip vertinti su byla susijusių vaikų pažeidžiamumo. Neatmestina tai, kad nusikaltimo metu ir

27 — KOM/99/349, galutinis, p. 7.

28 — 1995 m. lapkričio 23 d. Tarybos rezoliucija dėl liudytojų apsaugos kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu (OL C 327, p. 5).

29 — Žr. 1999 m. spalio 15 ir 16 d. pirmininkavimo išvadą — Europos Vadovų Taryba (Tamperė), Nr. 32.

30 — Žr. 1985 m. birželio 28 d. Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. R (85) 11 apie nukentėjusiųjų padėtį pagal baudžiamąją teisę ir baudžiamojo proceso teisę 8 punktą.

31 — Ten pat, 16 punktą.

32 — Ten pat, 8 punktą.

33 — Atvira pasirašyti nuo 1989 m. lapkričio 20 dienos (*LIN Treaty Series*, 1577 t., p. 43).

reikalaujamos apklausos momentu būdami penkerių metų šie vaikai įvykiams plėtojantis patirs psichologinę žalą dėl savo amžiaus. Be to, šioje byloje nagrinėjamas patikimo asmens – vaikų darželio auklėtojos – kaltinimas žiauriu elgesiu gali ypač pakenkti vaikų raidai.

59. Apibendrinant reikia padaryti išvadą, kad vaikai, kaip nukentėjusieji nuo nusikaltimų, paprastai yra ypač pažeidžiami.

3) Atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros būtinumas

60. Jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas sutiktų su anksčiau išdėstytu negalutiniu vertinimu, kiltų kitas klausimas: ar pagal pagrindų sprendimą yra būtina apklausti pagal minėtą ypatingą išankstinio įrodymų rinkimo tvarką. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, taip pat Portugalijos vyriausybė, atrodo, vadovaujasi tuo, kad šioje byloje yra būtina atskira išankstinio įrodymų rinkimo procedūra pagal pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalį ir 3 straipsnį, kuri vyktų iki teismo nagrinėjimo.

61. Šiuo požiūriu pirmiausia reikia pažymėti, kad nė viena iš šių nuostatų neapima konkrečių reikalavimų, kaip turėtų būti pasiekti jų tikslai. Tačiau pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalis reikalauja, kad būtų konkrečiai nustatyta tvarka, skirta nukentėjusiesiems, kurie yra ypač pažeidžiami, ir *geriausiai* atitinkanti jų padėtį. Šiuo atveju pagrindų sprendimas numato griežtesnę nuostatą nei Portugalijos pasiūlymas, nes jame reikalaujama tik *tinkamų* priemonių. Galiausiai pasirinkti tarp dviejų procedūros rūšių leidžiama tik pagal 2 straipsnio 2 dalį, kai jos vienodai atitinka nukentėjusiųjų padėtį. Be to, iš 3 straipsnio 1 sakinio išplaukia tai, kad nukentėjusiesiems turi būti sudarytos palankios sąlygos veiksmingai duoti parodymus. Taip pat šiuo aspektu pirmiausia pranašesnė ta procedūra, kuri prisideda prie veiksmingo dalyvavimo. Galiausiai pagal 3 straipsnio 2 sakinį nukentėjusieji turi būti apklausiami tik tiek, kiek reikia baudžiamajai bylai nagrinėti. Pagal tai turi būti išvengta nereikalingos pakartotinės apklausos.

62. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir tikriausiai Portugalijos vyriausybė remiasi tuo, kad šioje byloje atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka nukentėjusiesiems būtų mažiau apsunkinanti nei vėlesnis parodymų davimas per teisminį nagrinėjimą. Kartu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad nukentėjusieji taip galėtų geriau prisidėti prie nusikaltimo atskleidimo, nes per teisminį nagrinėjimą jie tikriausiai jau taip gerai negalėtų atsimentinti įvykių sekos. Jei šios prielaidos faktiškai pasitvirtintų, o tai gali nuspręsti tik pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į su tam tikra byla susijusius vaikus ir prirėikus pakviesdamas ekspertus,

atskiros išankstinio įrodymų rinkimo procedūros taikymas šioje byloje faktiškai būtų geriausia tvarka nukentėjusiesiems, suteikianti jiems galimybę veiksmingai ir saugiai dalyvauti baudžiamosios bylos nagrinėjime kaip liudytojams.

63. Italijos ir Prancūzijos vyriausybės prieštarauja, remdamosi tuo, kad pagal Italijos baudžiamąją teisę, t. y. BPK 392 straipsnio 1a dalį, nukentėjusiųjų vaikų parodymų davimas atskira išankstinio įrodymų rinkimo tvarka galimas tik seksualinių nusikaltimų atveju. Ši Italijos teisės nuostata nepažeidžia pagrindų sprendimu suteiktos diskrecijos, kurią teismo posėdyje taip pat akcentavo Nyderlandų vyriausybė.

64. Tačiau tokia diskrecija nėra aiški iš pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalies. Ypač ji nėra ribojama tam tikrais nusikaltimais. Taip pat nėra aišku, kad tik Italijos įstatymų leidėjo išvardytiems nusikaltimams vaikų atžvilgiu reikia taikyti atskirą išankstinio įrodymų rinkimo procedūrą. Atvirkščiai, neatmestina, kad tokia procedūra taip pat ir kitų nusikaltimų atveju būtų geriausiai atitinkanti nukentėjusiųjų, kurie yra ypač pa-

žeidžiami, padėtį ir pagrindų sprendimu reikalaujamą tvarką³⁴.

65. Reikia turėti omenyje vieną apribojimą pagal pagrindų sprendimo 8 straipsnio 4 dalį. Pagal šią nuostatą kiekviena valstybė narė užtikrina, kad tais atvejais, kai nukentėjusiuosius, ypač labiausiai pažeidžiamus, reikia apsaugoti nuo parodymų davimo viešame teismo posėdyje padarinių, nukentėjusieji teismo sprendimu gali turėti teisę duoti parodymus tokiu būdu, kuris leistų ši tikslą pasiekti bet kuriomis tinkamomis priemonėmis, suderinamomis su pagrindiniais teisiniais principais. Ši nuostata pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalies atžvilgiu yra *lex specialis*, kiek ji įpareigoja saugoti nukentėjusiuosius specialiomis sąlygomis, kai atsiskoma įprastos parodymų davimo viešame teismo posėdyje tvarkos. Tokia parodymų davimo forma, kai pažeidžiamas viešo posėdžio principas, turi būti leidžiama tik tuomet, kai ji suderinama su pagrindiniais teisiniais principais. Tačiau šioje byloje negali būti tvirtinama, kad atskira išankstinio įrodymų rinkimo procedūra iš esmės yra nesuderinama su pagrindiniais Italijos teisiniais pri-

34 — Pavyzdžiui, pagal Vokietijos Baudžiamojo proceso kodekso 255a paragrafą procesiniuose veiksniuose dėl nusikaltimų, susijusių su seksualinio apsisprendimui laisve (Vokietijos Baudžiamojo kodekso nuo 174 iki 184f paragrafai), arba nusikaltimų gynybei (Vokietijos Baudžiamojo kodekso nuo 211 iki 222 paragrafai) arba nusikaltimų dėl žiauraus elgesio su globojamais asmenimis (Vokietijos Baudžiamojo kodekso 225 paragrafas) atveju galima jaunesnių kaip šešiolikos metų liudytojų apklausą pakeisti jų ankstesnės teisminės apklausos garso ir vaizdo įrašo rodytu, jeigu kaltinamajam ir jo advokatui buvo sudaryta galimybė joje dalyvauti.

ncipais, kiek jie kilę tik iš Italijos teisės. BPK 392 straipsnio 1a dalis bent jau išvardytų nusikaltimų atvejais leidžia įrodymus rinkti iš anksto atskira procedūra.

66. Tačiau, kaip teisingai pastebi Komisija ir Prancūzijos vyriausybė, pagrindiniai kiekvienos valstybės narės teisiniai principai turi taip pat atsižvelgti ir į kaltinamojo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Pagal ES 6 straipsnio 2 dalį Sąjunga, t. y. Bendrija ir valstybės narės, turi gerbti šią teisę, taip pat įtvirtintą Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje³⁵. Ypač šiuo atveju taikytinas EŽTK 6 straipsnis. Pagal šį straipsnį kaltinamasis nagrinėjant baudžiamąją bylą, *inter alia*, turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama viešumo sąlygomis ir kad svarbiausieji liudytojai šioje byloje būtų išklausyti ir apklausti posėdyje, sudarant sąlygas rungtyniškam procesui. Be to, kaltinamasis privalo turėti galimybę apklausti liudytojus ir pateikti jiems abejonas³⁶.

67. Šios teisės turėtų būti pasveriamos, atsižvelgiant ir į liudytojų interesus, kurie yra ginami panašiai kaip žmogaus teisės, ypač jeigu jie kartu yra ir nukentėjusieji³⁷. Atitinkamai Europos žmogaus teisių teismas pri-

pažįsta, kad EŽTK 6 straipsnis nagrinėjant baudžiamąsias bylas leidžia atsižvelgti į nepilnamečių liudytojų interesus³⁸. Tačiau kaltinamasis bent privalo turėti galimybę apklausti svarbiausius kaltinimo liudytojus³⁹. Atitinkamai Europos žmogaus teisių teismas konstatavo EŽTK 6 straipsnio pažeidimą, kai nuosprendžiai buvo paremti vaikų apklausa specialia tvarka, kai kaltinamasis ar jo advokatas negalėjo stebėti apklausos ar užduoti klausimų⁴⁰. Tačiau Europos žmogaus teisių teismas leido apklausą specialia vaikams skirta tvarka, atliktą iki teismo posėdžio, kai kaltinamojo advokatas, nors ir turėjo galimybę stebėti apklausą bei užduoti klausimus, šia galimybe nepasinaudojo⁴¹.

68. Kiek taikant šiuos principus yra leistina atskira išankstinio įrodymų rinkimo procedūra, galima nustatyti tik kiekvienoje konkrečioje byloje atlikus įvertinimą, atsižvelgiant į liudytojų interesus, gynybos teises ir prireikus bausmės svarbą. Be to, atsižvelgiant į EŽTK 6 straipsnį paprastai laikomasi nuostatos, kad bent jau bylose dėl nusikaltimų, susijusių su kūno sužalojimu, vaikams turi būti taikomos specialios apsaugos priemonės, kokios yra pasiūlytos šioje byloje.

35 — 2003 m. balandžio 10 d. Sprendimas *Steffensen* (C-276/01, Rink. p. I-3735, 69 ir paskesni punktai, su papildomomis nuorodomis).

36 — Žr. 1997 m. balandžio 23 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimą *Van Mechelen ir kt. prieš Nyderlandus* (*Reports of Judgments and Decisions* 1997-III, p. 711, 51 punktas).

37 — Žr. 1996 m. kovo 26 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimą *Doarson prieš Nyderlandus* (*Reports of Judgments and Decisions* 1996-II, p. 470, 70 punktas).

38 — Žr. 2001 m. gruodžio 20 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *P. S. prieš Vokietiją* 28 punktą.

39 — Žr. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *Doarson prieš Nyderlandus* (minėtą 37 išnašoje) 72 ir paskesnius punktus.

40 — Žr. Europos žmogaus teisių teismo sprendimo *P. S.* (minėto 37 išnašoje) 25 ir paskesnius punktus ir 1999 m. gruodžio 14 d. Sprendimą *A. M. prieš Italiją* (*Reports of Judgments and Decisions* 1999-IX, 25 ir kt. punktai).

41 — Žr. 2002 m. liepos 2 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimą *S. N. prieš Švediją* (*Reports of Judgments and Decisions* 2002-V, 49 ir paskesni punktai).

69. Apibendrinant konstatuotina, kad remiantis konkrečios bylos aplinkybėmis pagrindų sprendimo 2 straipsnio 2 dalis, 3 straipsnis ir 8 straipsnio 4 dalis gali įpareigoti nacionalinius teismus taikyti vaikams tinkamą atskirą išankstinio įrodymų rinkimo procedūrą su sąlyga, kad ši procedūra yra suderinama su valstybės narės pagrindiniais teisiniais principais, įskaitant ir Sąjungos pripažįstamas pagrindines teises.

V — Išvada

70. Remdamasi išdėstytais argumentais, siūlau Teisingumo Teismui į prašymą priimti prejudicinį sprendimą atsakyti taip:

- „1. Pagal ES 34 straipsnio 2 dalies b punktą ir lojalumo Sąjungai principą kiekvienas pagrindų sprendimas įpareigoja nacionalinius teismus aiškinti nacionalinę teisę – nesvarbu, ar teisės nuostatos priimtos prieš priimant pagrindų sprendimą, ar vėliau ir –kuo labiau atsižvelgiant į pagrindų sprendimo nuostatas ir tikslus, kad būtų pasiektas juo siekiamas tikslas.
2. Vaikai, kaip nukentėjusieji baudžiamajame procese, paprastai yra ypač pažeidžiami 2001 m. kovo 15 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose 2 straipsnio 2 dalies ir 8 straipsnio 4 dalies prasme.
3. Pagrindų sprendimo 2001/220/TVR 2 straipsnio 2 dalis, 3 straipsnis ir 8 straipsnio 4 dalis yra aiškintinos taip, kad remiantis konkrečios bylos aplinkybėmis jos gali įpareigoti nacionalinius teismus taikyti vaikams tinkamą atskirą išankstinio įrodymų rinkimo procedūrą su sąlyga, kad ši procedūra yra suderinama su pagrindiniais valstybės narės teisiniais principais, įskaitant Sąjungos pripažįstamas pagrindines teises.“